

Roca i Ferreras a la *Revista de Girona*: l'excusa per a una història nacional

Text > MANUEL PÉREZ NESPEREIRA, doctor en història contemporània de Catalunya

Josep Narcís Roca i Ferreras (1834-1891) va ser un pensador català, metge, higienista i farmacèutic amb vocació envers els estudis històrics que va desplegar una gran activitat i la figura del qual ha estat, malauradament, oblidada. La seva recuperació als anys setanta del segle passat gràcies a Fèlix Cucurull, i les obres que ja al segle XXI li dedica Strubell, no poden amagar que les seves restes actualment reposen a l'ossera del cementiri del Sud-oest, a Montjuïc, des del 1986, ja que «la sepultura va ser abandonada, no hi consta ningú més enterrat, per la qual cosa el 1986 va ser desnonada».

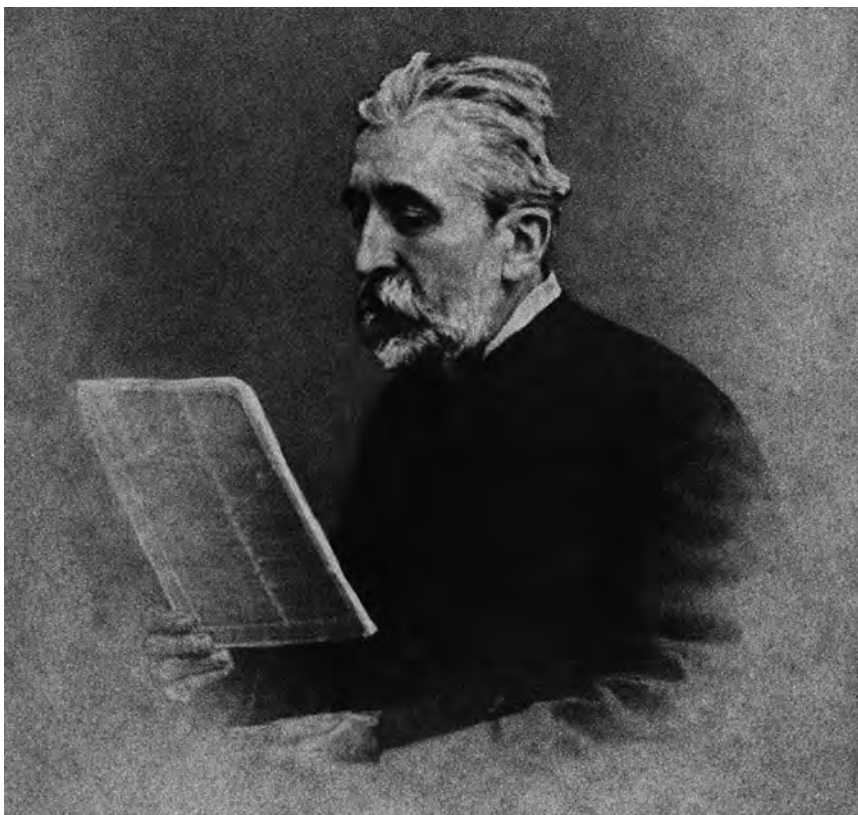
Va desplegar una fèrtil activitat en el seu vessant científic i de divulgador de les noves idees en el camp de la farmàcia. Roca va acabar decebut per l'escassa efectivitat dels tractaments de l'època amb làudan, èter sulfúric i sagnies per guarir el còlera. Cal pensar que la seva pràctica farmacèutica per assolir la llicenciatura va tenir lloc durant la tercera epidèmia de còlera del segle dinou (1854) amb el farmacèutic Josep Oriol Ferreras, el seu oncle, que regentava aleshores des del punt de vista professional la farmàcia familiar del carrer Ample, al número 56. Llicenciat en Farmàcia el 1855, aquest descontentament amb els mitjans que s'empra-

ven el va impulsar a cursar la carrera de medicina, de la qual es va llicenciar el 1863. Va ser membre de l'Acadèmia Medicofarmacèutica i soci honorari del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona, i va publicar articles científics a la *Revista Farmacèutica Española* i a *El Compilador Médico*, entre d'altres.

Però en el que destaca, resulta obvi, és en el seu caràcter de precursor del catalanisme d'esquerres, de la nació popular, i de la independència de Catalunya com a única solució factible per al país, atès el caràcter irreformable de l'Estat espanyol.

Penso que, com indica Josep Ramon Segarra, «la trajectòria de Roca i Ferreras ens convida a pensar el primer catalanisme com un magma ideològic divers i plural, amb una complexa genealogia que a través del federalisme entronca amb el discurs del progressisme més avançat del començament del segle XIX. El seu discurs exemplifica les tensions i els ponts que durant el segle XIX es generen entre, d'una banda, un projecte radical federal de la construcció d'Espanya i, de l'altra, l'existència d'un discurs de la diferència. Per tot això, Roca és important, i aquesta rellevància se'ns fa més palesa si considerem les idees d'aquest personatge d'esquerres a la llum del problema del doble patriotisme».

En el cas de Roca i Ferreras, aquesta trajectòria el portarà d'un federalisme

>> Josep Narcís Roca i Ferreras.

>> *Miting catalanista al Teatre Novetats.* (Dibuix: LA IL·LUSTRACIÓ CATALANA. PELLICER MONTSENY.)

teòric al federalisme de la concreció, en bona part historicista, i a la definició d'un sobiranisme amb conceptes i termes contemporanis, en el qual la definició del subjecte nació porta ja incorporada el conjunt d'additaments que revestia en l'Europa del nacionalisme i, pregonament, el dret a auto-determinar-se, que no necessàriament implicava la secessió.

El nostre protagonista va néixer en uns moments molt complexos de la nostra història nacional. Quan semblaria que la desfeta del 1714, més de cent anys abans del naixement de Josep Narcís Roca i Ferreras, havia colgat definitivament les opcions de recuperació de les institucions del país, tot es giraria. Josep Narcís Roca i Ferreras va néixer a Barcelona el 27 de novembre de 1834, quan feia molt poc que havia començat la regència de Maria Cristina i s'albirava la primera carlinada, i va morir el 1891, un any abans de la redacció de les Bases de Manresa. En aquest espai temporal, pren cos i s'articula el que serà la força social predominant al Principat des de començament del segle xx fins als nostres dies, el catalanisme polític de diverses tendències, sotmès a repressions i persecucions durant dos períodes dictatorials.

Fem primer tast de la seva evolució ideològica per tal de donar sentit a la seva història de Catalunya. El desembre de 1869 va sortir a la llum la publicació *La República Ibérica* a Madrid. Entre els redactors de la nova publica-

ció ens trobem una nodrida representació de signatures catalanes. Al costat de Josep Narcís Roca i Ferreras, Josep Roca i Roca, Salvador Senpere i Miquel o Eusebi Pascual i Casas; entre els col·laboradors, tres futurs presidents de la Primera República: Emilio Castelar, Estanislau Figueres i Francesc Pi i Margall. En el prospecte de presentació de la nova publicació quedava recollit l'ideari federal, en l'elaboració i la difusió del qual participaren mants intel·lectuals i polítics, entre els quals, com hem indicat, el nostre Josep Narcís Roca i Ferreras. És el punt d'arrencada de la seva trajectòria ideològica, que anirà fent i refent al llarg del temps.

Aquestes idees, Roca i Ferreras les haurà d'ajustar al marc polític espanyol, i això el durà a un seguit de desacords amb la realitat política espanyola.

Influeixen en aquest trencament diverses circumstàncies. Els que havien de ser els seus aliats a Madrid, republicans suposadament federals, el 7 de maig de 1870 publiquen un manifest que, en paraules de Pere Gabriel, «s'inscrivien en la reacció antifederal de part del partit i defensava inexcusablement per al futur una "unitat legislativa"».

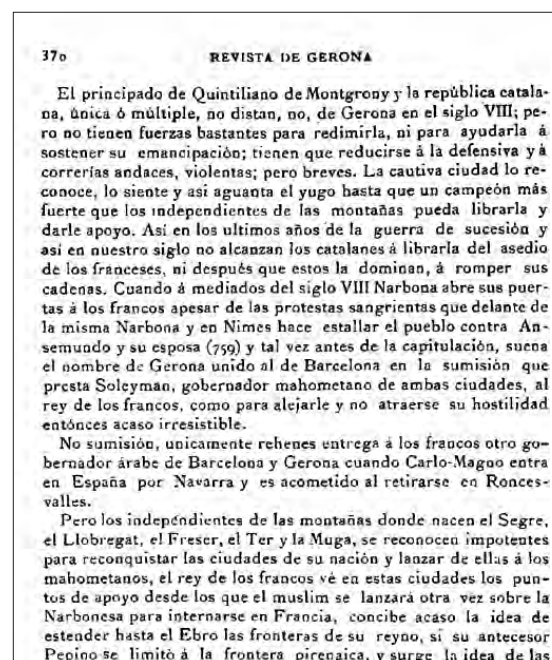
Cal entendre el desecís de Roca i Ferreras. La declaració portava com a signants Bernardo García, en nom de *La Discusión*; Pablo Nogués, per *El Pueblo*; Luis Rivera, per *Gil Blas*; Andrés Mellado, per *La Igualdad*; Miguel Jorro, per *El Sufragio Universal*, i finalment

per *La República Ibérica*, Miguel Morayta. Cal dir que la declaració quedava recollida en diversos apartats, dels quals volem destacar els que podien allunyar més Roca i Ferreras de l'opinió mantinguda des d'aquests mitjans.

No s'acaba aquí la seva col·laboració, però no triga gaire a proclamar, des de *La Renaxensa*, entre 1872 i 1873, la que serà la llavor del seu pensament més sobiranista, més reivindicador de la personalitat política catalana i del caràcter popular del seu nacionalisme.

Més tard, entre els anys 1885 i 1891, de manera simultània amb les seves col·laboracions a la REVISTA DE GIRONA, Roca i Ferreras publica articles de contingut més polític a *L'Arch de Sant Martí*, entre altres publicacions. I serà en aquest mitjà on culminarà el trencament amb una realitat d'un Estat que veu irreformable, el 30 de març de 1886. En aquest cas, el que marca la diferència ja no és la política, l'estructura de l'Estat o la diversitat de la legislació. En aquest cas, el moll de l'os, i per aquesta circumstància arriba al trencament definitiu, és l'estructura social o, més aviat, la conceptualització de les relacions entre les classes socials en una realitat i l'altra.

La frase amb la qual tanca l'article és concloent: «No cabem en una sola nació una aixís, y nostra nacionalitat; fins lo llas de l'Estat federatiu arriba a ser massa estret».

>> *Fragment d'un article de Roca i Ferreras a la Revista de Gerona.*

LA INMORTAL CIUDAD.

RECUERDOS DE LA HISTORIA Y DE LOS MONUMENTOS DE GERONA.

ASPECTO GENERAL DE LA HISTORIA DE GERONA.

*Gerunda etiam victa triumphat.
Rodoreda. (Inscripciones en honor de Gerona.)
Gerona usque victa triumphat.
La victoria no es la que hace los héroes: la historia
resalta a Gerona a pesar de haber sido casi siempre
vencida.
Pi Margall. (Recuerdos y bellezas de España. Cata-
luña, II.)*

I.

La inmortal ciudad aparece por vez primera destacándose en el cuadro de la historia, de una manera grandiosa y solemne. Uno de los más antiguos autores que hablan de ella, Plinio, la nombra entre los pueblos españoles más célebres de derecho latino y la nombra por separado de la gran confederación ausetana a que pertenecía. Los más antiguos monumentos lapidarios que traen su nombre, la llaman «república», como Estado y son levantados por ellos misma. Toda una legión de mártires del Cristianismo, que a la par lo son de la libertad de conciencia, religión y culto, abre la marcha del grandioso desfile de sus hijos memorables y siguela una cohorte de preladados, doctores de su país y de su época.

>> Article sobre la immortal Girona.

>> Roca i Ferreras.

Perquè, com recull en els diversos articles de rerefons històric que publica, i com serà l'eix discursiu de l'obra inserida a la REVISTA DE GIRONA, el que havia distingit al llarg del temps la nacionalitat catalana, el que l'havia fet tan indigesta a les monarquies absolutistes espanyola i francesa, era la incomprensió d'aquestes envers els règims de llibertats. En parlar de la Guerra de Separació de 1640 afirma: «Absolutos los dos, ninguno sabe conocer ni ver claramente a Cataluña, país de gobierno limitado por las libertades y constituciones, país de régimen libre. No parece sino que un país de libertad huelga o no cabe entre dos estados de gobierno absoluto».

Serà en aquesta evolució cap a la sobirania plena de la nació on cal inserir la seva història nacional, publicada a la REVISTA DE GIRONA (REVISTA DE GERONA, en aquell moment) en lliuraments

mensuals, de manera gairebé ininterrompuda entre el desembre de 1885 i l'abril de 1888; en total, vint-i-tres articles.

Josep Narcís Roca i Ferreras titularà el seu treball «La inmortal ciudad. Recuerdos de la historia y de los monumentos de Gerona. Aspecto general de la historia de Gerona», però, en realitat, Girona és una excusa, un referent que li permetrà escriure en aquesta publicació un treball que depassa amb escreix el marc local i que s'insereix en el que seria una història nacional completa. Una història que comença amb els preromans i que acaba amb la Guerra del Francès. Al llarg de tot aquest període, gairebé dos mil anys, Catalunya es fa, esdevé estat, s'expandeix i es contrau sobre ella mateixa, i estableix quin és el seu esperit polític i el seu marc geogràfic.

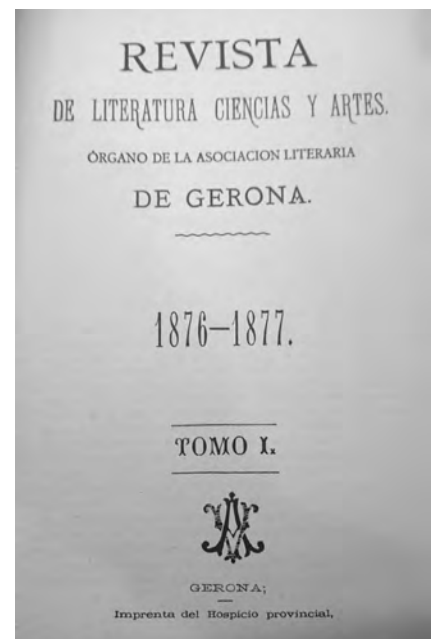
Respecte del primer, es tracta de la indissoluble combinació d'independència nacional i llibertats individuals i col·lectives, de la persona a les municipalitats. Roca i Ferreras emprà el terme *república* sovint, tant referint-se a les agrupacions humanes pirinenques del segle VIII, independents dels sarraïns de la plana; com al 1640, amb la República de Pau Claris. Per valorar les seves prioritats en la construcció de la nació catalana, cal destacar l'espai que dedica a les revoltes remences, al conflicte de 1640, altrament dita *Guerra de Separació* o *Revolta dels Segadors*, o a la derrota final, el 1714. La nacionalitat catalana, els homes i les dones del Principat, havien obtingut unes llibertats en el segle XV que no arribarien als estats europeus fins als segles XVIII i XIX; la lluita remença és la victòria, amb molts matisos d'acord amb el text, però una victòria, finalment, de les llibertats individuals contra la tirania. Com són victòries els enfrontaments entre la Diputació del General i la ciutat de Barcelona amb el rei Joan II, en aquest cas, de les institucions nacionals i municipals, de les llibertats col·lectives. Al final, la línia de la història de la nacionalitat catalana només es trenca amb l'arribada de monarquies estrangeres, que ho són per llinatge, però sobretot per tradició política. «Juan II de Aragón, al aceptar los capítulos matrimoniales de su hijo Fernando [Ferran II] y este al subir al trono de Castilla y legar la Corona aragonesa al mismo nieto suyo heredero de la castellana, hieren mortalmente la

independencia de los estados orientales de España y los entregan al arbitrio del Estado central absolutista y unitario.»

Respecte del marc geogràfic de la nació, «las milicias gerundenses pelean en Mallorca y Valencia cuando la espada de Jaime I borra del mapa aquellos reinos mahometanos y agrégales a la patria como estados libres y confederados».

Per entendre'ns avui, per construir-nos un demà, cal anar a les deus de la formació nacional de Catalunya. La proposta de Roca i Ferreras és primerenca i arriscada, erudita i valenta. Tant, que en una nota al peu reconeix haver redactat un text el 1859 que no va ser publicat, titulat *La independència de Catalunya*. Segons manifesta, i a partir de la lectura del *Via fora!* del 1734 i el *Record de l'Aliança* de 1736, adreçat aquest a Jordi I d'Anglaterra, «Redactamos en 1859 un folleto: *Independencia de Cataluña*, examen de un medio "propuesto en 1734 para recobrar la aplicación hoy y también a la de Italia", proponiendo la confederación republicana en España y la de repúblicas y la monarquía constitucional del Piamonte en la península Itálica».

Probablement, en aquest 1859, encara confiava en possibles complicitats a la resta de la monarquia hispànica, entre nacionalitats i regions històriques com el Principat. El temps i els fets, més que el mateix Roca i Ferreras, desferen el miratge.

>> Portada de la Revista de Literatura, Ciencia y Artes.